

Kurtarıcı Sultanlar ve Hoşgörülü Türkler: Osmanlı Yahudi Tarihini Yazmak, Ermeni Soykırımını Reddetmek

Posted on 07/05/2021

1990'ların sonlarında bir yüksek lisans öğrencisi olarak ilk anılarımdan biri, Osmanlı ve Türk araştırmaları alanında ilerlemek istiyorsam, Ermeni soykırımı hakkında konuşmaktan ve yazmaktan uzak durmam gerektiğinin söylenmesiydi. Başka bir deyişle, Hayfa Üniversitesi'ndeki lisans yıllarımda öğrendiğim (ve İsrail okul müfredatına entegre edilmekte olan) katliamlar, birçok ABD üniversite koridorunda tartışılmayacak kadar tabu olarak görülüyordu. Yıllar sonra, 2005'te St. Louis'deki Washington Üniversitesi'nde, 'ne olduğunu' bilmek isteyen bazı meraklı öğrencilere Türk tarihini öğretiyordum. Soykırımı ve kitlesel şiddet eylemlerini öğretmek yeterince zordur; Washington'da Ermeni soykırımının inkârının İsrail yanlısı lobiler tarafından desteklendiğini açıklamak buna dayanılmaz bir ağırlık ekliyordu. Aslında bunu çevreleyen politikaların çoğunu, Türkiye-İsrail ittifakının en parlak dönemi olan 2000'lerin başında Ankara'da yaşarken yakından öğrendim.

Ama o zaman bildiklerim, daha sonra öğrendiğim çok daha büyük bir hikâyenin sadece parçasıydı ve şimdi Marc Baer'in son kitabı *Sultanic Saviors and Tolerant Turks: Writing Ottoman Jewish History, Denying the Armenian Genocide*'da anlatılıyor. Baer, Osmanlı ve Türk tarihi bağlamında, Türk Yahudi cemaatinin bazı nüfuzlu üyelerinin başka insanların acılarını inkâr etmek için Türk devletiyle nasıl bir anlaşma yaptığına dair bir anlatı örüyor. Bu kitabın yazımı, arka planında Osmanlı İmparatorluğu'nun 1492'de İspanya'dan kaçan Yahudi mültecileri kucakladığı zamandan bugüne kadarki 500 yıllık Yahudi tarihinin olduğu yetenek gösterisi adeta. O yıllar arasında, iyi günler ve kötü günler oldu ve Baer'in de gösterdiği gibi, çoğu zaman biz güzellikleri duyduk ve acılar, çekenlerin ruhlarının

derinliklerine gömüldü ve “ütopik bir Osmanlı ve Türk Yahudi tarihi anlatısı” (s. 1) altına gizlendi.

Türk devleti ve Türk Yahudi seçkinleri tarafından 1989’da, bir yandan Ermeni soykırımını inkâr ederken diğer yandan Türkler ile Yahudiler arasındaki dostluğun 500. yıldönümünü anmak için kurulan 500. Yıl Vakfı’nın kuruluşuna kapı aralayan bu anlatıydı (ve Osmanlı Müslümanlarının idaresi altında yaşayan Yahudilerin durumunun, Hıristiyan Avrupa’dakilerden çok daha iyi olduğu anlatısıydı). Bunu yaparken, Cumhuriyet yıllarında Türk antisemitizmini ve Türkiye’deki Yahudileri ve diğer gayrimüslimleri hedef alan politikaları da aklıyordu. Baer’e göre,

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca Yahudiler, kurtarıcı padişahlara, hoşgörülü Türklere, minnettar ve sadık Yahudilere ve antisemit Ermenilere ve hain Yunanlara dair tarihsel anlatıyı, bir Ermeni soykırımını yaşanmış olması ihtimalini bile inkâr etmeye hizmet eden bir anlatıyla eş zamanlı olarak destekleme konusunda, Osmanlı ve Türk Müslümanlarına katıldılar. (s. 2)

Bunun arkasında yatan fikir, Yahudilere bu kadar iyi davranmış olan Türklerin, toplu katliam ve soykırım gibi şeyleri kesinlikle gerçekleştiremeyecekleriydi.

Baer, kitabı Osmanlı klasik dönemini bugünün Türkiye’sine bağlayan sekiz bölüme ayırıyor. İlk olarak, iyiliksever Osmanlı devletine dair modern öncesi Yahudi anlayışlarını ele alıyor ve Yahudi cemaatinin 1892’de Yahudiler ile Müslümanlar arasındaki bu bağın 400. yılını ilk kez kutladığı modern döneme geçiyor. Oradan okuyucuyu Birinci Dünya Savaşı’na getiriyor ve Ermeni soykırımının yanı sıra, Yahudi toplumunun kendilerinin de kurban olabileceğine dair korkusunu ele alıyor.

Baer, tarihsel bağlamı verdikten sonra, 1970’lerden 2000’lere kadar Yahudi liderliğinin Türk devleti için lobici olarak nasıl hizmet etmeye başladığına dair anlatısının dönüm noktasına ulaşıyor. Bunun tam potansiyeline ulaşması için, Türkiye tarafından Holokost’tan kurtarılan

Yahudilerin hikâyeleriyle yeni bir anlatı destekleniyor. Baer, ayrıntılı Türkiye anlatılarında inkâr anlatılarını desteklemiş olan iki Yahudi bilgin Bernard Lewis ve Stanford Shaw'un çalışmalarını kendi anlatısına önemli bir şekilde dâhil ediyor. Türk çalışmalarını programlarında soykırımın tanınmasını ve bu yönde araştırmaları susturmayı (ki ben de daha önce bu suskunluğa uyuyordum) başarmış olanlar, bu ikisi ile birlikte Shaw'un öğrencilerinden bazıları oldu. Bununla birlikte, 1990'ların sonlarında, bu aklama eğilimi, nihayet Türkiye'deki Yahudi cemaati, liderliğine verilen bu açık çeke itiraz eden yükselen seslerle karşılaşmaya başladı. Bunlardan en dikkate değer olanı, çok sayıda tarihe ve anlatıya kapı aralayan "daktilosunu bu asırlık pamuk şekerini ezen bir balyoz gibi" (s. 224) kullanan Rifat Bali idi.

Baer, 1990'larda (Bali ile tanıştığı yıllarda) Shaw ile Türkiye'deki karşılaşmalarına yer vererek, bu kitabın aslında yıllardır yapım aşamasında olduğunu belli ediyor. Gerçekten de, kitap boyunca yazarın altına bakılmadık taş bırakmayan sesi sık sık anlatıcı olarak öne çıkıyor. Kısacası, Baer için bu kitap son derece kişisel ve bu durum sonuç bölümünde de ifade ediliyor. Baer'in bu kitabı soykırım inkârına son vermenin bir kanıtı haline getirdiğine şüphe yok.

Baer'in daha ayrıntılı değinmiş olabileceği bir husus ise, Türk Yahudi cemaatinin liderlerinin resmi duruşunun cemaat içinde nasıl karşılık gördüğü. Örneğin, 1920'lerdeki Yahudi protestolarının ardından Avraham Galanté'nin devlete karşı özür dileyen duruşundan bahsederken, Galanté'nin bu duruşunun kendi topluluğu tarafından ne kadar kabul edildiğini veya reddedildiğini bilemiyoruz. Aynı şey, ne toplumdaki muhalefet ne de liderliğin lobi faaliyetlerine olası itirazlar hakkında pek bir şey öğrenebildiğimiz 1990'lar için de geçerli.

Bununla birlikte, elbette, bu bir eleştiri olmaktan çok, gelecekteki bilim insanlarının takip edebileceği araştırma konularına dair bir umut. Örneğin Baer, geleceğin akademisyenlerinin Washington DC'deki 'kulis' siyasetini incelemesinin yolunu döşerken, bunun Türk-İsrail

ilişkilerini nasıl şekillendirdiğine daha fazla bakmak için bolca alan açmış. Baer'in kitabın sonlarına doğru gösterdiği gibi, son yıllarda iki ülke arasında anlaşmazlık olmasına rağmen, AKP hükümeti, Türk Yahudi toplumu ile bağ kurma konusunda yerini aldığı hükümetlerin geliştirdiklerine benzer stratejiler benimsedi.

Sonuç olarak, Marc Baer, Türkiye'nin '... 1915'te Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleştirilen toplu Ermeni katliamını rasyonalize etme, göreceleştirme ve önemsizleştirme' (s. 3) hikâyesini ve Türkiye'deki Yahudi toplumunun liderliğinin bazı üyelerinin, 'söz konusu soykırımın faili ya da kurbanı' olmaksızın bu inkârın içine nasıl dâhil olduğunu anlatırken, mükemmel bir iş çıkarıyor. (s. 3) Açıkçası, kitabın konusu anlatması hoş bir hikâye değil, ama o konuyu hak ettiği ciddiyetle anlatmaya, Marc Baer'den daha uygun birini hayal etmek zor.

Louis Fishman

Sultanic Saviors and Tolerant Turks: Writing Ottoman Jewish History, Denying the Armenian Genocide, Marc D. Baer, Bloomington, Indiana University Press, 2020, 360 sayfa, ISBN 9780253045416, ISBN 9780253045447.

Orijinal Kaynak: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683849.2021.1897466>

Çeviri: Serap Güneş

<https://dunyadanceviri.wordpress.com/2021/04/24/kurtarici-sultanlar-ve-hosgorulu-turkler-osmanli-yahudi-tarihini-yazmak-ermeni-soykirimini-reddetmek/>